

11 432

891.99

7-64

pl 220

136

241
241

||
—

891.99

4-64

u6

Մ. ԿՈՂՄԱՆԵԱՆ

Պ Ա Տ Ի Ի

1007
31862

ԴՐԱՄԱ 4 ԳՈՐԾՈՂ. 6 ՊԱՏԿԵՐՈՎ

Պ Ի Պ Ի Ս

ՅՊԱՐԱՆ Մ. ԱՍՏԻՆԵԱՆՆ ԵՒ ԸՆԿ.

1883

2726

У П О Ч Т

У П О Ч Т

21895
100

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 1883 г. 15 сентабря

У П О Ч Т
6 ИЮНЬ 1883
Центр. Бюро. Чит.
Арм. Благ. Общ.

У П О Ч Т
4. 2
- 6 ИЮНЬ 1898
Центр. Бюро. Чит.
Арм. Благ. Общ.

У П О Ч Т

2003

Պ Ա Տ Ի Ի

Գրամա 4 դործող. 6 պատկերով :

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

ՍԻՄՕՆ ՉԱՅՏԱՆՑ՝ 50 տարեկան—ասիական հագուստով. չուխայ թեաւոր, գօտի, լայն վարդիկ, տան մէջ գուլպայով, դուրսը քոշերով: Բուխարայ գտակ:

ՍԱՄՍՕՆ՝ սորա որդին (ըլուզայով).

ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ՝ Չայեանցի փեսան (եւրոպակ. հագուստ :

ԱՌԱՋԻՆ
ԵՐԿՐՈՐԳ (ՊԵՏՐՈՍ).
ԵՐՐՈՐԳ
ՊՕՂՈՍ

Չայեանցի համաքաղաքացիներ նոյն հագուստը, զլուխներին, առաջինը բուխարայ գտակ, իսկ միւսներինը շապկա:

ՍԱՌԱ՝ Չայեանցի աղջիկը, (վրայ հագուստով: Առաջ զլուսը բաց է, յետոյ կապած):

ՄԱՐԻԱՄ՝ Չայեանցի կինը

ՇՈՂԱԿԱԹ՝ Սահակեանցի մայրը.

ԵՂԻՍԱԲԷԹ՝ Չայեանցի քոյրը.

(Հագուստը պէտք է լինի հայաստանցւոյ, հագուստի ձևը Շուշեցւոյ հագուստը. զօր. բայց կարելի է և վրաց ձևովը հագնուեն բոլոր երեքն էլ):

Ծառաներ (արխալուխով)
Փողովուրդ
Երկու ուսուցիչ

Սենեակները սարքուած են ասիական փարշով և եւրոպական մէօբով:

Անցքը պատահում է մի գաւառական քաղաքում:

ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

I

Բէժը՝ Չայեանցի տունն է. Սիմոն Չայեանցի մօտ
Հստած է Սամսոնը:

ՉԱՅՏԱՆՑ

Գու գիտես, Սամսոն, առանց իմ ասելու, որ ինչքան եմ չարչարուել քեզ ուսում տալու համար) երեք, երեք եմ վարձել ուսուցիչներ) աշխարհքի փող մնխել) այնտեղը հասցրել, որ այժմ ուղարկում եմ քեզ զիմնագլխա... Քեզ չեմ ասել այն) թէ ինչ է պատճառը) որ այսքան աշխատում եմ քեզ զիմնագլխա ուղարկել... այժմ կ'ասեմ որ դու պէտք է չինօֆնիկ դառնաս) ինչպէս Գրիգորեանց Տիգրանը կամ շատ ուրիշները: Բայց բանն այն է, որդի) որ ես ուզում եմ, որ դու առաջինը լինես չինօֆնիկ եղողը մեր Չայեանց ցեղի մէջ: Այդ պատճառաւ....

ՍԱՄՍՕՆ

Քայց, ահա մեր հօրեղբօր որդին, Վեոնը, ինձանից վաղ է գնացել գիմնազեա, նա, որ չինով նիկ դառնայ... ես էլ ի՞նչպէս առաջինը կը լինեմ:

ՉԱՅԵԱՆՑ

Ահա, տեսնում ես, դու պէտք է օր ու գիշեր անես, քունդ կտրես, աշխատես, նրան առաջը տաս, որ դու նրանից վաղ վերջացնես գիմնազեան:

ՍԱՄՍՕՆ

Ի՞նչպէս անեմ, ի՞նչպէս կարող եմ նրանից վաղ, մենք մի դասատան չենք լինելու: Ո՞ւր է, որ նա, Աստուած անէ մնայ մի քանի դասատան մէջ, այն ժամանակը...

ՉԱՅԵԱՆՑ

Աստուած ողորմած է, որդի, եթէ Աստուած ուզեց, կարող է նրան... Այո, այն եմ ասում, Սամ-

սօն, լաւ իմացիր, որ քեզանից է կախուած մեր թշնամեց սրտով լինելը կամ չ'լինելը: Դու գիտես, որ մեր ամենամօտիկ բարեկամները — մեր ամենավատ թշնամիներն են: Իմ քոյրը, քո հօրաքոյրը, քո աչքովդ տեսար երեկ, ինչպէս տխրեց, որ ասացինք թէ վաղը քեզ ուղարկում ենք. ինչո՞ւն է տխրում, որովհետեւ մեր ամենամօտիկ բարեկամը, իմ քոյրը դարձեալ մեր լաւը չէ ուզում, նախանձում է մեզ, մեր առաջին էլ է մինչև անգամ արտայայտում իրան նախանձը: Աւրեմի լաւ իմացիր, որ մեր բարեկամները — մեր առաջի չարակամներն են և նրանք ամենից շատ են ցանկանում, որ մենք տարաբաղրուենք, թշուառանանք մեր օրերը սեանան: Քայց... Այո, հազար անգամ եմ ասել, այժմ էլ եմ ասում, շատ բաներից քեզ հեռու պահիր:

ՍԱՄՍՕՆ

Ես չե՞մ գիտում:

ՉԱՅԵԱՆՑ

Մի բան, որ քեզանից հարկ է պահանջում մի բան, որ քեզ, այսինքն քո ուսման գործին, որ և իցէ կողմով կարող է վնասակար լինել — աչքով

Չպէտք է տեսնես, հեռու պահես քեզ հեռու,
միշտ հեռու. ամեն բանից, ինչ ուզում է լինի:
Ընկեր ասած բանը չպէտք է ունենաս: Կ'լինի կը
զան այս կ'ապին, այն կ'ապին... բայց ակտնջներդ
խփիր...

ՍԱՄՍՕՆ

Ես գիտեմ, թէ ո՞ւմ հետ ընկերութիւն կ'ա-
նեմ, քաղաքից գնացած տղայոց հետ:

ԶԱՅԵԱՆՑ

Ինչ, վայ, վայ, տունս կ'քանդես. Աստուած
ոչ անէ, նրանց հետք բարեկամացիր նրանց հետ
զործ ունեցիր, քեզ կ'խաբեն, գլխից կ'հանեն,
ուզղելու տեղը՝ կ'ծռեն: Դու միթէ չես զիտում, որ
ամբողջ քաղաքը մեր չարն է ուզում, որ իրանց
որդիքներին կ'սովորեցնեն պատահած տեղը իմ
որդուս, քո, կամ միւսին խելքից հանեն, փնաս
տան: Այդ դու չես զիտում, մեր քաղաքի մարդ-
կանց սովորութիւնն է, իրար տուն աշխատել քան-
դել, այժմ մեր չորս կողմի մարդիկը ուզում են,
չարչարում են, ձեռքից եկածը անում են, որ մի
կերպով ինձ փնասեն, որովհետեւ նախանձում են
ինձ: Յետոյ շատ բան կ'իմանաս: Այն եմ ասում:

չեռու կաց նրանցից. մինչև այն տեղը, որ նրանց
հայրերը կ'զրին, որ կարողացածին չափ փնասեն:
չեռու կենաս, ասում եմ քեզ, որդիս:

ՍԱՄՍՕՆ

Լսում եմ:

ԶԱՅԵԱՆՑ

Յուսով եմ, որ դու էլ նրանց նման քո հօրը
միայն կ'ձանաչես և ուրիշ ոչոքի, այս Աստուծու
աշխարհի երեսին քեզ միայն մի մարդ է սիրում,
այդ ես եմ... քո հայրդ: (Լուսթիւն): Այո, քեզ
աւելորդ է և այն ասելը, այստեղ սովորելիս էլ
եմ ասել, միշտ եմ կրկնել, վարժապետիդ, մե-
ծերիդ մօտ համեստ պէտք է լինես... եթէ ոչ,
որդիս, մի ջնջին բանի համար իմ օրս կ'սեւացնես,
վայ, ասում եմ, վայ այն ժամին, երբ քո մասին
մի վատ բան լսեմ, կամ անհնազանդութիւն կամ
ով զխտէ ինչ... վայը եկել — ինձ տարել է այն
ժամին:

Վերջապէս, որդի, այնպէս պէտք է անես,
որ թշնամու սիրտը չ'ուրախանայ, քո հայրդ սեւե-
րես չ'մնայ աշխարհիս երեսին:

ՄԱՐԻԱՄ (մանկով. ցածր)

Աւետարանի ծայրը սկսել է: Այ մարդ
այսպէս բան տեսել ես, այսօր գնում է երե-
խան, ոչ մի բարեկամի իմաց չենք արել: Իմ
քրօջը գոնէ կ'ասէինք:

ԶԱՅԵԱՆՑ

Ոչ, այդ իմ գործն է: Չէ հարկաւոր, վեջա-
ցաւ գնաց: Նրանց աչքն է պահաս մեզ, որ գան
ճանապարհի վերայ երեխայիս աչքով տան, այդ
չարակամների մեծերը: Ես ասել եմ, մինչև իմ
տանս մէկ առյայտ ուրախութիւն չ'լինի, իմ տունը
մարդ չ'պէտք է ոտը կոխի: Այն ժամանակը թող
գան արաքուն: Որ հարցրին, բան է, խոսացին...
ասա յանկարծ պատահեցաւ, չ'կարողացանք իմաց
անել: Ո՞չոք չ'գիտէ, վերջացաւ գնաց:

ՄԱՐԻԱՄ

Ոչք չ'գիտէ, ճշմարիտ է, այդպէս կարող ենք
ասել:

ԶԱՅԵԱՆՑ

Մէկ էլ քո հօր եղբօր աղջկը՝ Մական է
պակաս, որ զայ իրան շան աչքովը, բայցուշի
կռկռայովը... Ո՛հ ես նրան ճակատին վազեմ:

ՄԱՐԻԱՄ

Ով է նրա համար ասում: Կուրանայ նա զոյգ
աչքերով, որ մեր տան ճանապարհը չ'գտնէ: Մե-
զայ Աստուծոյ, վատ ժամանակ ենք խօսում, երե-
խային ճանապարհ զցելիս նստել ենք հայհոյում:
(Ասվում է փողերի ձայն):

ԶԱՅԵԱՆՑ

Այն եկողը ո՞վ է, տես: Իմ կարծիքով ու-
շացաւ ծառան: Այդ Բաղդասարն էլ, տասը ժամ
սպասել կ'տայ մարդուն... Եղբայր, շորեր է, կա-
պել ես, վերջացաւ... Ահա...

ԾԱՌԱՅ (մտնում է):

Բաղդասարն ասաց երեխային ուղարկեցէք:

կառքը չէ կարող դաւ այստեղ : Ասաց թող գայ
այստեղից նստենք միասին :

ՉԱՅԵԱՅ

Հիմա էլ այդպէս . Լաւ : Այժմ Սամսոն Աս-
տուած բարի ճանապարհ տայ (Չ. և Մ. զրկում
են Սամսոնին) :

ՄԱՐԻԱՄ

Աստուած բարի ճանապարհ տայ : (Լալիս է) :

ՍԱՌԱՅ (մտնելով) :

Գնում ես : Ես չ'զայի, հաւատա, որ չէին
կանչել . կարծես թէ սորա քոյրը չեմ, թուրքի աղ-
ջիկ եմ :

ՄԱՐԻԱՄ

Ես ի՞նչ անեմ, որտեղ էիր :

ՍԱՌԱ

Հոգիս (համբուրելով) մնաս բարե :

ՄԱՐԻԱՄ

Ճանապարհին քեզ ցրտից զգոյշ պահիր :

ՍԱՌԱ

Մամսի :

ՉԱՅԵԱՆՅ

Սամսոն, կառքի առաջին չ'նստես . նրան էլ
եմ խնդրել, որ քեզ զգուշացնէ : Ոտդ չ'ղնես
կառքի անիւնների վրա : Մինչև կառավարը չնստի,
դու չ'բարձրանաս կառքը : Իմացի՞ր :

ՍԱՄՍՕՆ

Լա :

ԲՈՒՐԸ

Աստուած բարի ճանապարհ տայ :

ՄԱՐԻԱՄ (Չուրը վերցնելով պատուհանից, ածում է
գետնին Սամսոնի քայլերի յետիցը :

(Գուրս են գնում. Սամ, Սառ, և Մար.)

ՉԱՅԵԱՆՅ (մենակ)

Է՛հ Աստուած, զիտե՞ս, ինչ եմ խնդրում
Քեզանից... Շատ բան, բայց այժմ միայն ողջ

առողջ տեղ հասցրու: Ախ ինչու չեմ ես իրան հետք: Մինչև նամակ ստանամ, մեռածի հաշվում եմ լինելու: Գժուար է: (Մխելով չխաղախը): Ես տանել, տեղ հասցնել... ինչպէս կարող էի: Աստուած, կրկին խնդրում եմ մտիւր իմ դրութեանս մէջ և այն աչքովը նայիր որդուս վրայ կ'տեսնես որ ես շատ ողորմելի եմ, դու ինքզ կ'զգաս որ նորանից քո ողորմութիւնդ անպակաս պէտք է անես:

ՄԱՐԻԱՄ (մտնում է):

Ինչ վատ է, Սիմօն, ճանապարհ դնելուց յետոյ, թէև զիտեմ որ որդիս գնում է լուսաւորվել, չինօֆելի դառնայ, բայց էլի, կարծես մի բան ենք կորցրել:

ԶԱՅԵԱՆՅ

Ինչ կորցրել, ինչ ես զլսիցդ...

ՄԱՐԻԱՄ

Ոչինչ, ես ուզում եմ ասել, որ այս ժամիս սիրտս այնքան է ախուր, որ...

ԶԱՅԵԱՆՅ

Քեզ միշտ ասել եմ, որ լեզուիդ զօռ չը տաս:

ՄԱՐԻԱՄ

Ի՞նչ եմ ասում, որ... մի՞թէ դու այդ ինչ ասում եմ, չես զգում քո մէջը:

ԶԱՅԵԱՆՅ

Ի՞նչ: Ես զգամ որ բան եմ կորցրել, որդուս... աախ, աղջիկ, քո խելքով, որ մօտդ վեր ընկած լինէր Սամսօնը, լա՛ւ կ'լինէր... ա՛յս:

ՄԱՐԻԱՄ

Ո՛չ. ես...

ԶԱՅԵԱՆՅ

Ապա ասելդ ինչ է: Իսկ ինձ հարցրու, ես քեզ կ'ասեմ, որ թէկուզ Սամսօնը չնդկաստան գնայ, միայն թէ չինօֆելի դառնայ, վերադառնայ... Գու չես զիտում, ես կ'երդուեմ, որ չես հասկանում, ինչ օգուտ ունինք նրան չինօֆելի լինելուցը: Բայց ես կարող եմ քեզ հասկացնել այդ:

ՄԱՐԻԱՄ

Ասում ես էլի, Սիմօն: Ես չէի քեզ ասում այն օրը, թէ այն խնձոյքումը, որ ես էլ իմ Սամսօնիս չինօֆելի ունենայի, չէին համարձակուել:

ինձ զատել սեկրետարի և գրադիրների կանանցից) չէի ասում որ մի ժամ ոտիս վրայ էի իսկ նրանց աթոռի վրա բազմացրել էին...

ՉԱՅՅԱՆՑ

Այդ ինձանից լսում ես մէկ օր՝ միւս օրը գալիս՝ ասում. պէտք է որ ինքդ զգաս պէտք է որ ինքդ էլ ինձ նման առանց ուրիշի ասելու քո պատիւը գնահատես... ինձ ո՞վ է սովորեցրել... — Այս ո՞վ է եկողը:

(կանացի ձայն է լսվում):

ՄԱՐԻԱՄ

Եղիտարէթի ձայնն է:

ՉԱՅՅԱՆՑ

Ի՞նչ կայ...

ԵՂԻՍԱՐԷԹ (մտնում է)

Սառան ատայ, չ'հաւատացի: Աղջիկ, առանց ինձ տեսնելու Սամսօնը գնաց... զոնէ...

ՄԱՐԻԱՄ

Աստուծոյ մի անունը վկայ, որ չ'կարողացանք այնպէս յանկարծ պատահեցաւ: Առաւօտիս եկաւ Մկրտիչեանց Բաղդասարը՝ [Թէ գնում եմ, ուղարկեցինք:

ԵՂԻՍԱՐԷԹ

Ղէ՛հ, ինչ որ է) Աստուած բարի ճանապարհ տայ: Բարև իմ տղի նման գնալ ու գալը սովորութիւն շինի:

ՉԱՅՅԱՆՑ (ցածր)

Իրան տղին մէջ գցեց) այ գետինը մտնես չ'կամ...

ԵՂԻՍԱՐԷԹ

Տեսնում եմ որ տխուր էք: Յետոյ կ'սովորիք ես էլ էի այդպէս առաջի անդամը մեր Սմբատին ուղարկելիս:

ՉԱՅՅԱՆՑ (ցածր)

Տե՛ս, տե՛ս) տե՛ս: (Բարձր): Ամենին չե՛ք տխուր) սխալ ես հասկացել:

ԵՂԻՍԱԲԷԹ

Աստուած աա միշտ լինիք ուրախ: Մի հարց-
րէք, ո՞ւր եմ եկել:

ՉԱՅԵԱՆՑ

Ի՞նչպէս կարելի է.— Ի՞նչ կայ:

ԵՂԻՍԱԲԷԹ

Մի լաւ լուր եմ հաղորդելու ձեզ: Խօսքս
Սառայի մասին է:

(Գռան յետեիցը երևում է Սառան):

ՍԱՌԱ (մտնելով)

Ի՞մ մասին, ի՞նչ:

ԵՂԻՍԱԲԷԹ

Սա որտեղից լսեց) դեռ բերանս բաց չեմ ա-
րել...

ՄԱՐԻԱՄ

Լաւ, ասա սրա բնութիւնը չես գիտում:
Գռան մօտ կանգնած էր:

ՉԱՅԵԱՆՑ (կնօջ վրա աչքերը ուրում է):

ԵՂԻՍԱԲԷԹ

Մի շատ հարուստ...

ՉԱՅԵԱՆՑ

ՀՐ'...

ԵՂԻՍԱԲԷԹ

Մօսկովում առեարով պարապվող տղայ)
Սահակեանց լուսահողի Սիմօնի տղան... լաւ կը
ճանաչես:

ՉԱՅԵԱՆՑ

ՀՐ'.

ԵՂԻՍԱԲԷԹ

Նա ասել է թէ... մի շաբաթ չկայ) որ
այստեղ է) ասել է թէ շատ եմ հաւանում Սա-
ռային, և թէ տան) կ'ուզեմ:

ՉԱՅԵԱՆՑ

ՀՐ'.

ԵՂԻՍԱԲԷԹ

Պատուհանիցը տեսել է) իրան էլ ի հարկէ
Սառայի ո՞վ և ի՞նչ լինելը նկարագրող է եղել,
այնպէս որ վճռել է նշան տալու մասին աշխատել:

ՉԱՅԵԱՆՑ

ՀՐ'.. Ես ճանաչում եմ... 50 հազարի չափ
կարողութիւն կայ ձեռին) իրան սեպհական աշ-
խատանքն է համարեա թէ... բայց...

ՄԱՐԻԱՄ

Ուրեմն, Սիմօն:

ՉԱՅԵԱՆՑ

Ուրեմն, Մարիամ (շտապելով) այս բոպէիս
կանչե՞նք, այո՞: Անխ, անխ: Գո բանը չէ, այդ ե՛ս
զիտեմ: Գնամ (ցածր) հեռազիր ուղարկեմ Մօս-
կուա) հարց ու փորձ անեմ: Եղիսաբէթ, դու լաւ
զիտես, որ աղջիկս տանը չէ մնացել, որ սրանով
10 ուզող է եկել. զիտես: Ուրեմն լաւ խմացիր,
որ ես շտապելու ոչինչ չ'ունիմ, ոչ էլ այդ լուրը
ձշմարխար ասած, ինձ այնքան հետաքրքրում է:
Ես գնում եմ խանութս: Մնաս բարև: (Գուրս է
գնում):

ԵՂԻՍԱԲԷԹ (ցածր):

Սուտ ասողն զլուխը թաղեմ, իբր թէ չէ
ուրախ:

ՄԱՐԻԱՄ

Մենք էլ գնանք պարտեզը: Սառա, իալի-
չայ կայ ծառի տակին: Մի մանրամասն պատմիր,
տեսնենք, — նա էլ խօ չի թոյլ տալ մարդ լրացնի
սկսածը...

ՍԱՌԱ

Մօրաքոյր, եթէ իմ ուզածը չի լինիլ քո
Սահակեանց է, ինչ է, այն ժամանակը...

ԵՂԻՍԱԲԷԹ

Հանգիստ եղեր, բաւական կը լինես:

ՄԱՐԻԱՄ

Թայիչան:

ՍԱՌԱ

Լաւ, մի անգամ ասացիր լսեցինք: (Գուրս է
գնում):

ԵՂԻՍԱԲԷԹ

1007 / 31862

Աղջիկ, քո ականջիդ միայն կ'ասեմ, որ սրան
նման կապը կտրուած աղջիկ չես ձարել:

ՄԱՐԻԱՄ

Պատիժ է պատիժ: Ես այն չեմ ասում, զնայ
որ տունը հանդարտուի: Գու չե՞ս զիտում, որ դրա
հայրը մարդ լինէր, ինձ հետ մարդավարի վարուէր,
այսօրուան օրը դա քանի զխանի կ'լինէր, որ հա-
մարձակուէր ինձ հետ այդպէս խօսալ: Է՛հ, Եղի-
սաբէթ ջան, զնանք, ցաւերս նորում է...

(Գուրս են գնում երկուսն էլ):

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

I

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հրապարակ. մարդիկ խումբ խումբ ժողովուած՝ խօսում են: Մի խումբ (3 մարդ) բէմի առաջի կողմում են, միւսները բէմի խորքում:

1. Ես էլ եմ կարծում, որ կ'իջասուի:
2. Կ'իջասուի, այն էլ այնպէս! տունը կ'ընկուի գլխին...

3. Պուք կարծում էք միայն այդ սպրանքի մէջ արած վնասն է նրա բանը բուրդ շինողը. ոչ էթէ ինքը իրան ունեցածի չափովը պարէր... Ի՞նչ եմ ասում, դրանց մի օրուայ կերած միսը ես չեմ թագցնում, եղբայր, վեց օր եմ ուտում: 6—7 գրվանքով էր կրում միսը, աչքովս տեսել եմ դրանց ծառան:

3. Ծառայ ունէր վարձած: Քանի անգամ եմ տեսել ծառաները կռան տակը տուած քաղցրաւենիք, մրգեղէն տուն են տանում: Առանց քաղցր դէստերաի ձաշ չեն անուշ արել իրանց օրումը: Պետրոս, ուղիղ չեմ ասում:

Պ. (2) Պիտով է անում:

3. Ես որ այս օրուան օրը, ասելը պարծանք չ'լինի, ես իմ դարձեալ քսակիս համար ծանրութիւն կը համարեմ ամեն ամառ ամառանոց քաշուել, բայց այդ տնաքանաը կ'ինը և որդին առած չ գիւղից՝ գիւղ, սարից՝ սար է չոււմ ամեն ամառ...

(2) Պ. Տան մէջ հազնուելը և շարժուելը դու ե'կ տես, մի օր ասում եմ՝ այ՛ Միքայէլ, չի լինիլ, որ երեխիդ համար եւրօպական ոտնաման չ'առնես. ինչո՞վ եմ պակաս, ասում եմ, քեզանից, որ խարազի ոտնաման եմ հազցնում տղերանցս: Նա, ասում եմ, երկու օրումը կ'մաշվի... Իսկ սա արժան և դիմացկուն է: Ինչ անենք, ասում է, ոչ չինչ, երեխայ է, պէտք է սիրաը շահել:

1. Դարձեալ ապրանքում արած վնասն է բանը... երեւակայեցէք:

- (2) Պ. } Այս երկու փարմասօններին նայեցէք)
3. } Ֆրանսերէն են... չ'լինի մեզ են հայհոյում:

(Բէմի մէջ տեղովը անցնում են երկու երիտասարդ, եւրօպական հագուստով):
Մէկը (նրանցից),

Mais ils ne parlent toujours que des bêtises,

ՄԻՒՍԸ

Oui, cés célèbres im becilles de notre ville.

1. Ո՛վ գիտէ:

3. Տես, մեզ վրա ցոյց տուեց մատովը: Ա՛խ, անհաւատներ: Տեղը տաքացել է զրանց, ի՞նչ կայ. անցնում են) փոխանակ ասելու մեր հոգաբարձուն է՝ բարեկենք) հայհոյում են: Լաւ: Ես զրանց ցոյց կ'տամ:

1. Գուրս անես) շատ անես: Ուրիշը որ գայ զրանց տեղը) կրկին զրանց նման կ'լինի) աւելի լաւ չէ միանդամից զլուխներնիս հանդստացնենք) բերենք մեր տիրացուին նշանակենք) վերջնայ զնայ...

Պ. (2) Ճշմարիտը ասած) մեզ ինչ) մեր երեխաներին չենք տալիս սրանց ձեռք) ուրեմն կարող ենք ուրիշների համար զլուխներնիս չ'ցաւացնենք: Թողեցէք) մնան) անհաւատների ծնունդները...

1. Փոստը եկել է: Պողոսը նամակ է կարդում:

3. Ճշմարիտ: Հը՛ր՝ Պողոս) քայլերդ մեծացրու) (դառնալով) ծիծաղում է:

Պ. 2. Ինչո՞ւ է ուրախ:

ՊՅՂ. Իմ... տղերք.

3. Ինչ ես թուրք կուլ տալիս. բա՞ն կայ:

ՊՅՂ. Մի-մի գունտ իւղ պատրաստեցէք սրարներնիդ համար:

3. Խօսա:

ՊՅՂ. Կարելի է) գիտէք:

2 և 3. Եւտ) ասա) ոչինչ չենք գիտում:

ՊՅՂ. Մահակեանցի) այն...

3. Տունը քանդուել է! Իմացայ!

ՊՅՂ. Սպասիր: Այն զլուխը մինչև երկինքը հասցրած Սիմօնի փեսան...

2. 3. Իմացանք) յետոյ...

ՊՅՂ. Չեռքի կեղտի նման 50,000 մանէթը...

3. Թե՛ Աստուած կ'սիրես:

ՊՅՂ. Որ ասում եմ բան եմ ասում: Ակցիօններում բանը.

Պ. (2) Ես երազ եմ տեսել: Տեսնում եմ...

3. Լաւ) երազը թող: Ասա) հիմա Չայեանցի մարմինը որթունքներ են մտել...

Պ. (2) Չ'պատմե՞մ) լաւ:

1. Այս բոպէիս չէինք խօսում Միքայէլի սնանկանալու վրա) — կարծես մեզ վիճակուած է ամեն օր բան) զործ թողնել ու նոր նոր սնանկացողների վրա խօսալ:

3. Գիտէք ի՞նչ) տղերք: Դա խօ՛ պղպէս) բայց մէկի մէջքն էլ պէտք է բարակիլ:

ՊՅՂ. Ինչ շուտ հասկացար! Նա կ'մեռնի) նշանը յետ չի առնիլ կ'պսակի — փող) ինչ ասիլ կ'ուզէ) որ մի 10 հազար... բաժինք չէ՞ր խոստացել:

3. Ոչ: Շատ էլ կ'տայ... 15 եմ կարծում...

անգամ չէ սխալուել, բայց տեսնում ես, որ բանը ազօթ քով չէ:

ԱՌ. Բան չեմ հասկանում: Սիմօնի...

ՊՕՂ. Ասա վերջացրու. Մահականցի տունը քանդուել է, Չայեանցին տակօղն արել է:

ԱՌ. Ի՞նչպէս: (Գտակը վեր առնելով) Վատք Քեզ Աստուած! Ի՞նչ:

3. Ազօթք մի արա, Աստուած քո լուծիւնդ) ազօթքիցդ լաւ է լուծ:

ԱՌ. Ի՞նչպէս: Մանրաման:

ՊՕՂ. Չեռքին ինչ եղել է, միանգամից տա՛նուլ է տուել աղցիօններում: Գնանք եկեղեցի, այնտեղ բոլորը կ'պատմեմ:

ԱՌ. Այդ հրեշտակը ո՞վ էր, նամակ: (Նրկին ազօթելով) գնանք, վազենք: Մի կէս մանեթանոց մոմ եմ վառելու:

3. Ես գնամ փոստից նամակս վերցնեմ, յետոյ կ'գամ. (ամենքը գնում) (Նրանցից յետոյ անցնում է զլուխը բարձր պահած՝ Չայեանցը—եկեղեցի):

ԵՐՐՈՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

II

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Բէ՛ւր՝ Չայեանցի տունն է:

ՉԱՅԵԱՆՑ (մանկով):

Եսա լաւ. Ի՞նչ պէտք է պատահած լինի, չէ որ մէկ պատճառ պէտք է լինի. եթէ ոչ, ինչ կը նշանակէ, միմեանց մտիկ էին անում, քոքոռում լըբարար, և մինչև վերջը ինձանից աչքները չէին քաշում,—բաւական էր, որ աչքս ընկնէր նրանց աչքերին, փարիսեցու նման, գողերի նման դարձնում էին զլուսներնին և լթածիծաղ տալիս: Ուրախ են նրանք: Նրանք այսօր խնդրում են! ո՞վ է պատճառը: Ես. ե՞ս: Միթէ այդ սատանի պոչերը նոր են ուրախանում իմ բազդաւորուելուս վրայ: Որդուս ու աղջկաս: Բաւական է կատակը: Նրանց աչքերից չէ՞ր կաթում այդ օրերը նախանձելի կաթիլները: Իսկ այսօր... իմ տարաբաղդու թիւնը, իմ ծախորդու թիւնը կամ... ինչ է անցել այնպէս, որ լսին, կամ չ'լսին: Ինչ եմ կորցրել, ինչ է ծովել: ուղղուելու տեղ: Տէր երկնային, ապա ինչ նոր սատանայ է մտել դրանց կրճքերի

միջ) որ առանց ծիծաղել չեն կարողանում նայել վրաս: Այն Պոպոսը այն չարահամ ուրիշների առիւնը և իմը հետը միասին խմելու պատրաստ մարդը... «հա) հա» ինչ կայ) այ մարդ) ատում եմ «հա) հա) ոչինչ) այնպէս»: Տէր Աստուած) ով է խօսողը և ում հետն է ինչպէս խօսում:

ՄԱՐԻԱՄ (մտնում է):

Եկել ես եկեղեցուց) ինչ՞ու շեռ կանչում) որ թէյ բերեն:

ՉԱՅԵԱՆՅ

Ի՞նչ բերում ես բեր:

ՄԱՐԻԱՄ (ցածր):

Ինչ՞ու) ով կլինի սրա էշին չու ասած: Մոռացայ) Սիմօն) ասել՝ նամակ կայ քեզ վրայ:

ՉԱՅԵԱՆՅ

Նամակ:

ՄԱՐԻԱՄ

Նամակ) սեղանին վրայ է: (Յածր) աչքերը կուլ են դնացել:

ՉԱՅԵԱՆՅ

Ո՞ւր է (մօտենում է սեղանին և վեր առնում):

ՄԱՐԻԱՄ

Այդ) դուրս է գնում:

ՉԱՅԵԱՆՅ (բաց անելով):

Մօսկուայից: Միսեռեանցը: Ի՞նչ բանի մասին է: Նո՞ր: Ո՞հ) Աստուած) ոչինչ նոր բան չեմ ուզում: Պահիր... տար նոր ուզողներին տուր- (սկսում է կարդալ) «Աստուած ստեղծելով» Ազամին և Եւային... այս կլինի անբան մարդ: «Մարդկանց) նրանց համար ստեղծել է նաև տարաբաղդութիւն և բաղդաւորութիւն»: Այս շարահանը... բայց... կարծես սրտիցս մի բան կտրվեցաւ) ընկաւ փորս) վայ քո աղին աղան տուն գայ... չլի՞նի: Ոչ) ոչինչ չկայ... «երկուսն էլ Աստուածոյ տուածներն են»: Ոչ) բան... սոսկալի բան կայ... այսօրուան սատանաների թողները ի զուր... բայց ես իմ լեզուովս ուզում եմ) որ իմ տունս քանդած անուանեմ... (աչքերը ուզում է դարձնել նամակին՝ կրկին շուռ է տալիս): Չեմ կարողանում կարդալ... չեմ ուզում... (մտնում է Մարիամը թէյի բաժակը ձեռին) Մարիամ) կանչիր Մառային:

ՄԱՐԻԱՄ

Ի՞նչ: Նամակումը բան կայ: Սիմօն) թէ բան կայ ասա...

ՉԱՅԵԱՆՅ

Բայցուշ) քեզ ասում եմ (մտնում է Մառան) Մառա) շուտ մօտեցիր) այս նամակը կարդա:

ՍԱՌԱ

(Առնելով նամակը լուռ կարդում է նրան):

ԶԱՅԵԱՆՑ

Ո՛հ, ձայնդ կարուի որ իմանամ: Քեզ համար ես կարդում:

ՍԱՌԱ

Լաւ, հէնց իմացայ...

ԶԱՅԵԱՆՑ

Շուա...

Մարիամ... Սառա.

ՍԱՌԱ

«Պատուելի Սիմօն, Աստուած մարդկանց ստեղծելով, նրանց...

ԶԱՅԵԱՆՑ

Յետոյ, յետոյ:

ՍԱՌԱ

Կարդում եմ էլի. «համար ստեղծել է նաև տարաբաղդութիւն և բազմաւորութիւն» երկուսն էլ Աստուծոյ սուլածներն են:

ԶԱՅԵԱՆՑ

Յետոյ, այդ կարդացիր, հազար...

ՍԱՌԱ

Ոչ, այս չեմ կարդացել, միթէ...

ԶԱՅԵԱՆՑ

Լաւ խօսելու ժամանակ ես գտել! աղջիկ! կարդա շուա... Լիթէ ոչ...

ՍԱՌԱ

Եթէ ոչ... Չեմ կարդում... հը՛ հը՛: (վայր է ձգում նամակը):

ԶԱՅԵԱՆՑ

Ի՞նչպէս:

ՄԱՐԻԱՄ

Գժուել ե՞ս) զլիւր ձի է՞ արացիով տուել:

ԶԱՅԵԱՆՑ

Գլուխդ կ'ծարդեմ, վերցրու, կարդա! վերցրու ասում եմ... (յարձակվում է) Այ, անկապի աղջիկ! (Սառան հեռանում է բէմից) (նամակը վերցնելով) Երբ երբ... երկուսն էլ Աստուծոյ սուլածներն են, պէտք է անտրտունջ կրենք և մէկը և միւսը, այսինքն ոչ շատ ուրախանանք բազդի ժպտելիս ժամանակը, ոչ էլ նրա յօնքերը վեր թողած ժամանակը տխրենք:» Անբան մարդ! «քո փեսան, զօր») իւր 50,000 մանկթը.» Ի՞նչ: «50 հազար մանկթը ակցիաների մջ կորցրել է»:

ի՞նչ : իմ փեսան, այն իմ պարծանքը, ո՞հ, աղջիկ, (բղավելով) աղջիկ... դու... Մարիամը վայր է գցում ձեռքի բաժակը) Վայ! իմ տունս քան դուեց, մի ճար! : Պատիւս ցեխի հաւասարուեց — փեսաս աղքատ է : Ուրեմն ես ինչ եմ, ես խոզի դուլիս : Եկ, դուրս եկ մարդամէջ : Ահա քեզ Աստուծոյ դատաստան : Անհաւատների որդիքը ինձանից վաղ են իմացել իմ տանս խորտակուելը : Իւզ քսել սրտները, այնտեղ կանդնել, ինձ վրա էլ դեռ քոքուում : Ո՛հ...

ՄԱՐԻԱՄ

Սիմօն, հանդստացիր .

ՉԱՅԵԱՆՑ

Այ, քո ձայնդ միայն Տէրը կորի, դու էիր մեր տունը քանդողը, դու վռագեցրիր, դու քաւթառ, աչքերդ (մտնեալով) հանեմ ինչ անիւմ...

ՄԱՐԻԱՄ

Ո՛հ, ես իմ որդու վատը կ'ուզենամ...

ՉԱՅԵԱՆՑ

Սաս, կորի՛ր... կորի՛ր, աչքս քեզ չ'տեսնէ :

ՄԱՐԻԱՄ

Լաւ (դուրս է գնում) :

ՉԱՅԵԱՆՑ

Եկ դու կանանց խելքովը բան բանիր... Ամօթ, այ, հարամ լինի քո ուտելիս հացը (զլխին ուզում է խփել) հանդիպում է գաակին, դտակը գետնով է ապիս) : Գեախնը խրվիր, վերջադու (ինքը ընկնում է բազկաթոռի մէջ) : Աչխարհիս աչքերնին չորս կ'գառնան, կ'պղզեն, ես էլ իմ կնօջ շարիքը հագնեմ, դուրս դամ մարդամէջ : Ել ինչ ցաւ է մնացել... Խելքս դուլիս չէ հաւաքվում որ տեսնեմ ինչ եմ անելու! նշանը յետ տամ... հրմ, հրմ, յետ տան, որ աղջկանս ինձ հետ միասին փողոցները ման ածեմ ուզող — հաւանող կանչեմ... (ատամները կրճելով) : Այ, այ... ալ ինչ պէտք է անեմ... կանչեմ այն, այն . . . աւանակին) փող... որ տանի, խժռի, ու գայ աղջկաս դուռը դուռը ձգի և ինձ... Ախ, թէ ես կը լինէի Աստուած... դժուար չ'լծվայ Քեզ, Տէր, ես իմ բանս կ'իմանայի... բայց այժմ, որ ինձ խաղայէք ես շինում... ինչ խօսամ! (Ղուլթիւն) : Ուզեղ որ էշեց վեր դալը և էշե վրա նստել կրկին : Ինչ ուզում ես, արա... դարձեալ էշե բանն է գառնում : Գնամ շապեմ (վեր է կենում տեղեցը) մի հեռագիր ուղարկեմ... այժմ մէկէ... խայտառակուել ենք, վերջացել է : (Դուրս է գնում) : (Մտնում են մայր և աղջիկ) :

ՄԱՐԻԱՄ

Տեսար, տեսար, որ երեսիցն թոյն էր կաթում... զեռ անզգամի նման երեսիցս ես կպել:

ՍԱՌԱ

Այո, ձեզ ես ասել եմ—ինձ համար ամուսին ճարեցէք:

ՄԱՐԻԱՄ

Տես, տես այ քո լեզուդ պապանձի:

ՍԱՌԱ

Ես ձեզ չեմ խնդրել:

ՄԱՐԻԱՄ

Ա՛յ լիրբ:

ՍԱՌԱ

Երբ որ ես ձեր ականջը ծակելիս, ձեզ աշխատեցի լինելի, այն ժամանակը...

ՄԱՐԻԱՄ

Այ քո ծնած ժամը սե օձ էր ծնել, աւելի լաւ չէր լինիլ, անամօթի զաւակ:

ՍԱՌԱ

Ձեզ համար աւելի լաւ կ'լինէր, զիտեմ:

ՄԱՐԻԱՄ

Թուրքի աղջկը, տես, ինչեր է խօսում:

ՍԱՌԱ

Ի՞նչ: Ես ի՞նչ սովորել եմ ձեզանից, քո ամուսնուցը, այն եմ խօսում: (չեռանում է բէմիցը, դուռը յետևիցը պինդ շըրխկացնում):

ՄԱՐԻԱՄ

Առ... (ցոյց տաւր մատը Սառայի յետևիցը) Աստուծոյ կրակի եկած:

(Դուրս է գնում միւս դռնովը)

ԵՐՐՈՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏԿԵՐ

Բէմը՝ Սահակեանցի տունն է:

ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ (մէնակ)

Ահա հոգեհան հրեշտակը անզգամի մէկը բերել եմ զլսիս կապել. անունը դրել կեանքիս ընկերուհի... կին... Ո՞ւր էր, ոտս կտորվել էր անունս կտորվելուն պէս, այստեղ չ'գայի մօրս ձեռքին գերի դառնայի: Հեռացած էի, սառել էի, — գոնէ թէև նոյնքան սիրել եմ մօրս միշտ. — Այդ է մարդուս տանջում, այդ է խորովում հոգիս, ի՞նչ պէտք կար մօրս ականջը գցէի թէ տեսել եմ կամ ում եմ տեսել, օձ թէ սատանայ: Ես չ'գօտէի չ'գիտէի, որ այստեղից կին առնել կ'նշանակի յաւիտեան տանջանքի մէջ լինել: Մայրս — «Ահա Չայեանց Սիմօնի աղջկը, գեղեցկութիւնը ասես, տանտիկին լինելը թէ համեստութիւնը ո՛հ համեստութիւն բառը մտաբերելիս կարծում եմ զլսիս փուլ եկող տան որոտումն եմ լուս: Քանի անգամ եմ ի սրտէ անիծել, համարձակ կ'ասեմ, անիծել եմ մօրս լեզուն, որ յանդգնաբար ստել է որը արտասանել է «համեստութիւն» բառը...

Այդ բառը ինձ շացրեց, զլուսս պտտեցրեց:

Գեղեցիկ, համեստ) — Լաւ մայրիկ, ուզում ես անպատճառ քո որդիդ քեզ մօտ ամուսնանայ, լաւ կ'անեմ... ինչու այստեղումը Աստուած առաւ խելքս, չ'ասացի մայր, որ իմ յոյսերս խաբուին, կ'ընդունեմ կ'փախչեմ... Ո՞ւր էր, եթէ ասէի, եթէ պնդէի, երդուէի, կ'համարձակուէր նա ինձ խաբել: Կոյր կին: Չայեանց անունը խելքը տարել էր . . . իւր որդուն սուտ է ասում, կորուստաբեր սուտը որպէս զև Չայեանց խնամի դառնայ: Համեստ է... (բէմի յետեւից լսվում է կնօջ աղաղակը): Ահա ծառաներին օրհնում է: (Մտնում է Սառան) (ցածր) եկէք, սիրեցէք այս կնօջ... առաւօտից մինչև երեկոյ կատաղութիւնից աչքերը պլլած, կարծես ուզում է աշխարհս կուլ տայ:

ՍԱՌԱ

Այսօր գնալու եմ մեր տանիցը հրաւիրել են:

ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ

Գնում ես՝ գնա:

ՍԱՌԱ

Ի՞նչ է եկել քեզ: Ես հարցնում եմ գեղեցկանից, դու շնորհակալ լինելու տեղ, «գնում ես՝ գնա» այդ ինչպէս եղաւ, որ զլսիս պարօն ես դարձել:

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ

Սառա, գլուխս ցաւում է:

ՍԱՌԱ

Գլուխդ ցաւում է: Կաւ ուրեմն, որովհետեւ ես եմ քո գլխացաւանքը պատճառում՝ կ'շտապեմ ես բժշկել, կ'գնամ մի շաբաթ կ'մնամ իմ հօրենց տանը...

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ (ցածր)

Սատանայութեան պարիը դադարիուել է) գնում է՝ լքցնէ: (Բարձր): Մի շաբաթ:

ՍԱՌԱ

Հրամանքս, մի շաբաթ, մինչև որ սովորիս մարդու հետը մարդավարի վարուելը:

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ

Բաւական է! Մինչև (կոկորդը ցոյց տալով) այստեղ հասցրիր! բաւական է:

ՍԱՌԱ (հեզնաբար)

Ոչ, ի՛նչպէս կարելի է. քո կարծիքով ես ազախին եմ, կինը—էշ է) ուր կ'ուզես, քշեր! Ա՛յ ալելուեսայ խելքիդ: Քո քշելովը ես որ գնայի, պէտք է 50,000 նման...

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ (վեր կենալով տեղիցը):

Լ, ո՛րի լիրբ!.. բաւական է:

ՍԱՌԱ

Սրա ձայնին նայեցէք: Գնամ մօրդ բերեմ որ իրան աչքովը տեսնի: (Գուրս է գնում):

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ (մէնակ)

Մէկ մտքովս անցնում է՝ տալ գլխին շանաւ սատակ անել... ի՛նչ անիմ այս պատուհասի ձեռքին: Այսքան տանջանք տղամարդ տեղս կրելուն անձնատուր եմ եղել... ինչ պատճառաւ... չէ՞ կարելի թքել բոլորի, փողի անուան, ամեն բանի... բայց ո՛ւր գնամ մօրս թողնեմ՝ ո՛ւր գնամ:

ՍԱՌԱ (մտնում է) (Սահակեանցի մօր ձեռքից բռնած քաշելով):

Ե՛կ, ե՛կ, մէկ որդուդ խօսքերին ու կզակին նայիր! Դա, ստենք, յիմար է. դու մեծ կնիկ ես, պէտք է որ թոյլ տաս. քիչ էր մնացել, որ ձեռք բարձրացնէ ինձ վրա...

ՍԱՅՐ

Ս. անպատիւ, քեզ համբերելուցը հոգուց հաւատից ընկայ... քեզ էլ եմ ձանաչում, իմ որդուն էլ...

ՍԱՌԱ

Ահա... դու էլ... մայր ու որդի խօսք էք կապել ինձ մորթել... այո՞:

ՄԱՅՐ

Լեզուդ կատկիցդ կպչէ: Որդուս օրը խաւար-
ցրրելես, բաւական չէ: Մարդի ցեղեց ես, թէ. . .
Տէր Աստուած, այսպէս կրակ կ'լինի՞ մեզ մէջն ես
զցել:

ՍԱՌԱ

Գե՞ռ Աստուած, այո՞, Աստուած ձեզ կրակի
մէջ է զցե՞լ, քո անառակ որդիդ և դու հօրս
փողովը մարդի շարք էք ընկել, դեռ Աստուած մե-
ղաւոր է: Չէ՞ք ամաչում:

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ

Սառա, Աստուած վկայ, արիւնս զլստիւ է
տուել, ոտիս տակը կ'տամ:

ՍԱՌԱ

Այդ է պակաս! Ես ձեզ մարդ չինեմ, դուք
ինձ ոտի տակ զցեցէք, ջարդեցէք:

Այ քաւթառ, յիմա լսում ես որդուդ խօս-
քերը:

ՄԱՅՐ

Տէր Աստուած, սա ինչ կաթն է ծծել: Գե-
տինը խրվես, գետինը:

ՍԱՌԱ (բաձր ձայնով)

Այ մարդ, ես քեզ հրամայում եմ այս քաւ-

թառին դուրս արա, եթէ ոչ կ'զնամ, ձեր երեսի-
ցը կ'զնամ. . . յաւիտեան կ'զնամ ձեզ էլ աղքատ-
ներին երանի տուող կ'չինեմ. . .

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ

Ո՞ւր է: Գնա, ազատիր մեզ. . .

ՍԱՌԱ

Գնամ. . . լաւ. . . կ'տեսնէք ինչ կ'զնեմ ձեր
զլինին!

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ

Կորչում ես, կորիր. . . յետոյ:

ՍԱՌԱ

Կ'տեսնէք, աղքատ, հայ մուրացող եմ ձեզ
դարձնելու, թէ ինչ!

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ

Ո՛հ. . . ձայնդ չ'լսեմ, կորի՛ր. . . սատանայ:

ՍԱՌԱ

Լաւ: (Գուրս է զնում):

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ

Տեսա՞ր:

ՄԱՅՐ

Տեսնում եմ, որդի, տեսայ. . . այս էլ մէկ տա-
րաբաղդու թիւն, այս էլ մէկ խայտառակու թիւն:

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ

Ես չ'զիտեմ, բարեբաղդութիւն ասեմ, թէ տարաբաղդութիւն սրան, միայն... Մայրիկ, քո որդուդ չե՞ս սիրում:

ՄԱՅՐ

Ի՞նչ խօսք:

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ

Ուրեմն, թող օրս չ'սեւացնի, թող ուզեղիս միջի որթունքները Աստուծոյ իրան օրը չ'վըզո՜վեցնի այդ հրէշը թող կորչի զնա, մեզ, ինձ և քեզ հանգիստ թողնի: Գու ինքդ լաւ ես տեսնում, որ երկու բան է թողել մեզ մեր բաղդը ընտրելու. մէկը՝ նրան ձեռքին տապակ տապակ դալը, միւսը՝ խայտառակուիլը: Ես որ զեռ յոյս ունեմ կրկին մեր պատիւը իմ աշխատանքովս վերականգնելու, աւելի լաւ եմ համարում ընտրել վերջինը, այսինքն խայտառակուիլ: Բայց այն էլ պէտք է ասած, որ մեր քաղաքացւոց իմ վերաբերմամբ այս կամ այն դատողութեանը մի կօպ. զին չեմ տալ, ո՞ւր մնաց, որ ես շիտթուեմ դրանց վատաբանելուցը, վրաս խօսալուցը: Միայն դու ես որ պէտք է իբրև պատիժ կրես այս քո հաշտով խայտառակութիւնը...

ՄԱՅՐ

Պատիժ, որդի, պատիժ, մի թէ քիչ է ինձ պատժել Աստուած քեզ զըկելով...

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ

Այս ասում եմ, որպէս զի վերջապէս խոստովանուիս, որ դու ինձ խաբել ես, ինձ ստել ես, երբ որ քեզանից հարցրել եմ իմանալու այս կապը կրտրուածի բնաւորութիւնը: Խոստովանուիր!:

ՄԱՅՐ

Ես զիտէի, ես մեղաւոր եմ... Ներիր...

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ

Գու զիտէիր, և ինձ խաբեցի՞ր. մայրիկ...

ՄԱՅՐ

Ո՞ւր է որդի, Աստուած իմ խելքս առած լինէր, չ'կարողանայի քեզ այդ խորհուրդը տալ, լեզուս չօրացնէր, որ համեստ բառը չ'ասէի քեզ: Ես մտածեցի, ասացի ի՞նչ անենք, թող քիչ համառ լինի մի քիչ էլ հպարտ լինի, բայց այդպիսի մարդկանց հետ խնամութիւն անելը...: Այն էլ ասացի իմ մտքումս. տղան, որ ուզէնայ, իրաւունք չի տալ ձեռքը, կապը կ'քաշի, որ մի որևիցէ լըբութիւն տեսնի, չի թողլ տալ, որ մեր զլխին նստի... բայց Այն չէի ուզում ասել: Գու որ

այդքան թոյլ չ'վարուէիր) երբ որ սկզբիցը ուզում էր ոտը բարձր դնել մի լաւ դաս տայիր) շատ կարելի է...

ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ

Սկիզբը! սկզբիցը չէր) որ իրան դու սկսեցիր նախատելը վրաց թուալ յետոյ, ինձ էլ քեզ հետ միասին մոնջացրեց:

ՄԱՅՐ

Ոչ) որդի) ես ի՞նչ իրաւունք կարող եմ ունենալ, սկեսուրը ինչ իրաւունքի տէր է հարսի առաջը, նա իրա տղի շուաքն է միայն: Եթէ հարսը ամուսնուցը ահ է կրում, քաշվում է, այն ժամանակը նրա շուաքիցն էլ է վախենում: Ե՛հ) հիմիկուայ ժամանակն է այդպէս: Ո՞ւր է մեռ ժամանակը լինէր! մինչև հարսութեան 30 տարիս սկեսուրից անխօս եմ եղել, իմացել է նա թէ բերանումս լեզու կայ, թէ ոչ: Եթէ եկած օրիցը մի աչքերդ ոլոր մոլոր անէիր, ձեռքիդ դժբ յետոյ ցոյց տայիր:

ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ

Միթէ չեմ արել, չեմ ասել... Ախ.. միթէ քեզ չէի ասում թէ երէկ պատկուեցանք, այսօր ասում է, դու ո՞ւր փողովն ես մարդ դարձած, մի փոքր նկատմունք որ անում էի) հէնց) ասում էի

այստեղ ծուխ է) այնտեղ նստիր) այդ խօսքերը երեսովս էր տալիս:

ՄԱՅՐ

Այդ էլ զիտեմ) բայց դրա նման հարսե՛ր ենք տեսել! դրանից վասթարների ձեռքի են եղել տապակ տապակ գալիս հայրը) մայրը) բայց եկել են թէ չէ ամուսնու տունը) լեզուները կտրուել են, իրանք էլ... Ասենք... (լռութիւն):

ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ (ցածր)

Մինչև այստեղ է կարողանում մայրս հասկանալ ամուսնու և կեօջ կեանքը: Կարող է հասկանալ, որ ասեմ թէ) ես այն պատճառաւ եմ թոյլ, որ զիտեմ սիրել, որ ես միայն մի տեսակ սէր եմ ձանաչում, որ չեմ կարող այսօր ծեծել, վաղը զրկել, միւս օրը խայտառակել և խայտառակուիլ (բարձր): Բայց) մայրիկ, դու որտեղից գիտէիր այդ աղջկայ բնաւորութիւնը) որ ասում ես՝ թէ սուտ էի ասում:

ՄԱՅՐ

Ե՞ս) — այո) որդի) նա էլ պէտք է ասած, որ ես կարծիքով եմ ասել, ոչ թէ ձանաչելով: Մի քանիսը ուղիղ է, կ'ասեն, մայրը տես աղջիկը՝ առ) բայց ես մօրը ձանաչելով չէի կարող վստահ լինել, որ աղջիկը մօրը զայ) որովհետև մայրը մի

կորած, թուրքի ասած, «թաւաքեալի» կին է) ա-
մուսնու ձեռքի տակին ծեծ ուտելիս ամբողջ
կեանքը այդ ամենքը դիտեն, ի՞նչպէս կարող էր
նա ազջկայ վրա ազդել, ազդեցութիւն ունենալ.
անպատճառ իմ կարծիքով հօրը պէտք է եկած
լինէր ազջիկը) հօրը պէս խող, իրան չափը չ'իմա-
ցող, իրան վրա մեծ կարծիք ունեցող... Ի հար-
կէ հարց ու փորձ եմ արել, բայց) այնպէս որ
վաղը չ'ասեն թէ անդուխ կնիկ եմ, դա իրանց
սովորութիւնն է—հարց ու փորձ անելը բայց ով
կ'հաւատայ կամ վատաբանողին կամ զովասանք
տուողին—մի քանիսիցը լսածը) համարեա, իմ
կարծածից մօտ է եղել.. և...

ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ

Մայրիկ, շատ խելօք ես) հաւատացիր, որ
մեր գիտնական խելօքներէլը շատերը չ'գիտեն այդ...
մարգարէութիւն ես արել, ասա... բայց... ավստն)
մայրիկ, որ մարգարէութիւնդ քո որդուդ օրերը
խաւարեցնելու համար է եղել:

ՄԱՅՐ

Է՛հ, պէտք է որ ներես, քո քաւթառ մայրը...

ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ

Լաւ, մայրիկ, ես գիտեմ, որ դու ինձ սի-
րում ես...

ՄԱՅՐ

Սիրում եմ, պաշտում եմ որդիս) միայն դու
կ'թէ ունես սէրս, մօր տեղ ես ընդունում ինձ, ու-
րեմն իմ խօսքս) իմ մի խնդիրս էլ մօր խօսքի
տեղ, մօր աղաչանքի տեղ ընդունիր...

ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ

Ասա, մայր դու գիտես, որ ես այժմ երկու
բանի տէր եմ՝ մէկը իմ մայրս է, մէկը իմ թշա-
միներս, որովհետեւ ինձ բարեկամ չ'ունիմ: Այլ
ու՛մ պէտք է սիրեմ) և թէ քեզ չ'սիրեմ) (նստե-
լով մօր մօտը) ասա...

ՄԱՅՐ

Ես հաստատը գիտեմ, որ Սառան մի ժամ չի
քաշել, կ'վերադառնայ...

ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ

Ո՞ւղեղ... որտեղի՞ց գիտես:

ՄԱՅՐ

Ես նրանց լաւ եմ ճանաչում, կ'սպանի նրան
հայրը կ'ուղարկի... Այն եմ ասում. եկաւ թէ
չէ որդի... հանգիստ ընդունիր...

ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ

Ես կարծում էի ազատուելեմ սատանայի
փորձանքիցը կրկին, երկինք արդարադատ, նրան

ձեռքն ես դցում ինձ! Մայրիկ, լաւ վերջը, վերջը ի՞նչ պէտք է անենք. նա եկաւ սխեց իրան էջը քշել, դարձեալ նոյն բանը... Այ, սա մահից վաւ է ինձ համար:

ՄԱՅՐ

Մահի անունը մի տուր! թող, մեր ճակատին գրածն է:

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ

Մեր ճակատին գրածն է! Մայրիկ, եթէ այսօրուայ պէս քեզ մի որեւիցէ հայհոյանք ուղղի այն ժամանակը ես իմ տէրս չեմ լինիլ, կտամ կը սպանեմ...

ՄԱՅՐ

Որդի, որդի:

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ

Այսօր ուզեցայ տալ աթոռովը բայց ձեռքս դողաց... ես կարող եմ համբերել, երբ տեսնեմ նա քեզ մի թթու խօսք ասի... ե՞ս... ե՞ս, որը քեզ հարուստ մօրից ազքատ շինեցի իմ աղայամուտթիւնովս) ես այդ բանը մոռանամ, դամ ամուսնանամ կին բերեմ տուն, որ համարձակուի նա մօրս... ո՛հ անիծեալ լինի այն ժամը, որ այդպիսի բան սպտահի... ես ինձ կ'սպանեմ...

ՄԱՅՐ

Որդի... թէ ինձ սիրում ես լսիր... այդպիսի խօսքերը իմ ականջիս համար շատ ծանր են թող...

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ

Մայրիկ, ես հաստատը զիտեմ, որ վերջը լաւ բան չ'պէտք է դուրս գայ) ես քեզ այնքան եմ սիրում, որ քո հրամայած բանը եթէ լինի իմ գլուխս կտրիլը, կ'անեմ, բայց... այս բանը նրա, այն առիւծացած ճնչին որթի վերադառնալը կրկնում եմ այն տեղը կ'հասցնի բանը, որ ես ստիպուած կ'լինեմ կամ գլուխս սպանել, կամ փախչել... բայց ես քեզանից հեռացողը չեմ... ինքդ իմացիր, մայրիկ, որ ուրիշ բան է դուրս գալիս վերջը:

ՄԱՅՐ

Եթէ ինձ խելօք ես անուանում, ինչո՞ւ չես ուզում լսել, ինչո՞ւ չես ուզում հաւատալ...

ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ

Լաւ, թող գայ, բայց...

ՄԱՅՐ

Մօրդ սպանիր) յետոյ սա «բայց»...

ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ

Օ՛հ մայրիկ... (գրկելով) մայրիկ, թող ծընկանդ վրա գլուխս դնեմ... քիչ հանգստանամ...

ՄԱՅՐ (համբուրելով)

Չանգստացիր... (ցածր) Աստուած ողորմած, ողորմած Աստուած... խղճա մեզ... իմ գառն որդու վրա պահիր ձեռքդ... պահիր մինչև վերջը:

ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ

Փոքրիկ ժամանակա չար երեխայ էի...

ՄԱՅՐ

Քո լուսահողի հայրդ քեզ զառնուկ էր կոչում, իսկ ես անուն չէի գտանում, որ քեզ անուանեմ... այնքան բարի երեխայ էիր (ցածր) Տէր ողորմած լսիր մեզ, եթէ չհաւանես, այն ժամանակը... (Նայելով որդու երեսին) քնիր, քնիր:

ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ

Դու էլ քնիր... ես ուզում եմ որ միասին քրներք, որ այս իմ քնած ժամանակը դու հազար ու մի մտածմունքի մէջ չ'մոնես: (Աչքերը խփում է):

ՄԱՅՐ

Լաւ, լաւ: (աչքերը խփում է) գլուխը կանխում):

ԵՐՐՈՐԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ

Ա

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Բէմը՝ Չայեանցի տունն է:

(Դեմ) ՉԱՅԵԱՆՑ (մենակ)

Միշտ ստիպուած եմ փախչել, գոզել պէս գալ տուն խանութիցս, որ մարդի երես չ'տեսնեմ, եկեղեցի չեմ գնում, այդ պատճառաւ: Եւ կարող եմ եթէ ուզեմ մարդամէջի գլուխս բարձրացնել, քիչ բարձր պահել... արեւ եմ, համն էլ առել. քիչ է մնում կանգնած տեղս պատառուի, ինձ մէջ տանի: Կրանք, իրանք, այդ չ'կամ, նախանձոտ, չարի ծնունդները իմ աչքիս առաջին են վրաս քթածիծաղ տալիս... անպատուութիւն, սոսկալե անպատուութիւն... Ե՛նչ կ'լինի սրա վերջը: Պատիւս ընկած պէտք է մնայ. ինձ բարկոյս տալուց պէտք է փախչին այն մարդիկը, որոնց իմ եղունգի հետը չեմ փոխիլ... մինչև երբ... Ո՛վ արդարապատ Աստուած, Դու նրանց զլինի մի քար գցիր, որդուս շուտով մարդ չ'նիր, այնպէս մարդ, որ... — Եկեղեցի չեմ գնում... բայց տանք... պաշներովս յատակը անեն որ կ'լուանամ... Աստուած! թող

այն ժամանակը խօսան... Այ անիրաւներ, ինչս է ծովել, որ իրար զլսող էք եղել, ինձ մարդի տեղ չէք դնում: Ապասեցէք: Այն ժամանակը ե՛ս մէկ կլինիմ ամբողջ քաղաքը թող մէկ լինի տեսնենք ով ում վրա ուշադրութիւն կ'դարձնի—ե՞ս, թէ՞ դուք: Այն Աստուած (զլուխը թէքում է սեղանի վրա):

(Մտնում է) ՄԱՐԻԱՄ (ցածր)

Այս էլ կիանք ե՞նք քաշում, այս էլ ապրում է: Մի տեղեց տարաբաղդութիւնը, միւս կողմից սրա բնաւորութիւնը, զլուխը թէքել է— մտնում եմ, չ'ասել, ես մտայ թէ մէկ կատու. տարին տասներկու ամիս մտքի տան մէջ կորած, կ'ասես մեծ պաս լինի այստեղ սրա տեղը նստած: Մեր սոււնը մտնողը կ'ասի մեռելատուն է: Մի անգամ կ'համարձակվիմ հարցնել, թէ ինչու վրա ես մտածում, այ տղայ: Ես էլ եմ մնացել տարակուսուած: Փառք Աստուծոյ, աղջկայ բաժինք տալով կամ մի 15 հազար մանկթով, քսակին զօռ չէ հասել, որ... (բարձր) Սիմօն:

ՉԱՅԵԱՆՑ

Հը՛ հը՛:

ՄԱՐԻԱՄ

Սիմօն, ուղարկեցի Սառայի յետե իցը:

ՉԱՅԵԱՆՑ

Ի՞նչ անեմ ուղարկեցիր:

ՄԱՐԻԱՄ

Սամսօնիցը այսօր նամակ չ'կայ:

ՉԱՅԵԱՆՑ

Ու՛:

ՄԱՐԻԱՄ

Տարին վերջանում է... ախար չ'պէտք է իմանանք թէ ինչ է...

ՉԱՅԵԱՆՑ

Ի՞նչ պէտք է լինի... ի՞նչ պէտք է, որ լինի:

ՄԱՐԻԱՄ

Այնպէս. — տեսնենք՝ փոխել են թէ չեն փոխել:

ՉԱՅԵԱՆՑ

Սաս. բերանդ չորանայ, այ անաստուած, ուղում ես ինձ ողջ-առողջ տեղովս մորթես... չէ փոխել... այ քո լեզուդ...

ՄԱՐԻԱՄ

Ո՛հհհ, այ մարդ! ես իմ որդու.

ՉԱՅԵԱՆՑ (բերանը ծռմռելով):

Ես... իմ որդու... — տեսնես Աստուածը ինչի
 համար է կանանց ստեղծել. — մենք էլ ենք ծնող
 ներ) դուք էլ, դուք... դուք հաւի պէս երկու
 ու ունիք... ձեզ համար որդին... դուք ի՞նչ էք,
 որ որդին ձեզ համար ինչ արժողութիւն ունենայ...
 Վաղը) Աստուած մի արասցէ, մի... շատ փոքր բան
 կայ որդուս) քեզ ի՞նչ, քո լաւաքիդ ի՞նչ, բայց
 իմ գտակս է զեախնը մոռնելու: Ա՞՞՞՞ ողջ, ո՞՞՞՞ մե
 աւած — ինձ համար այս տարի դասասնիցը փո
 խուելը զիտե՞ս ինչ զին ունի) զիտե՞ս... Դու որ
 տեղից զիտես! Ես զիշեր-ցերեկ) հէնց այս բոպէիս
 էլ, աղօթ եմ անում որդուս համար, որովհետեւ,
 Աստուած մի արասցէ, մի բան պատահած ժամա
 նակը, ես իմ տէրը չեմ լինիլ... ինձ համար այն
 ժամը — մահ է:

ՄԱՐԻԱՄ

Ա՛խ, Սիմոն, որ այդպէս խօսում ես:

ՍԱՌԱ (մոռնում է):

Բարեւ ձեզ...

Մ. } Աղջիկ...

Չ. } Աղջիկ...

ՍԱՌԱ (արագ):

Ա՛յ հայր, այ մայր!, ես պարտական եմ ա-

մեն սատանայի հետը վարւողութիւն անել, ես
 պարտական եմ ամեն մի Աստուծու արարածի ձեռ
 քի տակին մնալ, խոնարհ ու էշ. որ զլիսի մուրձ
 բանացնի — ասեմ — շորհակալութիւն: Ասացէք, կա
 թելի է մի թուրքի կամքը տալիս է ինձ իրան ա
 զախինը շինի) պէ՞տք է դառնամ: Ա՞՞՞՞ է իմ ստեղ
 ծողը. մի՞թէ իմ ստեղծողը ինձ տշխարհիս երեսն
 է գցել, խելք դրել զլիսումս, որ ես ոչխարի խել
 քով շարժուիմ ոչ, Աստուած այդպէս անհեռա
 տես չէ) դուք էք, դուք) ձեզ մեծ համարողներդ,
 ուրիշներին խորհուրդներ տուողներդ, նրանց ճա
 նապարհ ցոյց տուողներդ... այո, դուք էք մեղա
 ւորը... Եւ այսօր արտասուքը երեսիս դուռը՝ դու
 ւր եմ ընկել, դուք չէք պատճառը...

ՉԱՅԵԱՆՑ

Ի՞նչ է պատճառը, ինչ ես դատարկ զլիցիցդ
 դուրս տալիս, խօսում ես, ասա... տեսնենք... այ...

ՄԱՐԻԱՄ

Կուուեւեւեւ...

ՍԱՌԱ

Վերցրել էք, ինձ համար ամուսին ձարել:
 Աստուած նրա դատաստանը անի: Ես շատ խօսալ
 չեմ սիրում, ես ձեզ կ'ասեմ, որ այս խայտառա
 կութիւնը, եթէ դուք կարող էք կրել, ես ոյժ չ'ու

նիմ, ես թուրքի աղջիկ թող լինեմ... ես ինձ կը սպանեմ, այլ չեմ կոխիլ օտով նրա դուռը:

ՉԱՅԵԱՆՑ

Ի՞նչ, այ անողամի ի՞նչ:

ՍԱՌԱ

Ասում եմ...

ՉԱՅԵԱՆՑ

Գնահ, գնահ, կորիր երեսիդ ջրովը, կորիր թէ Սառա աղջիկ, գիտես իմ բնաւորութիւնս. կէս կէս կանեմ, չեմ նայիլ թէ աղջիկս ես, թէ դժոխքի տակիցն ես եկել... գնահ, ասում եմ, դու քահնի զլխանի ես, որ ոչ հայր ես հարցնում, ոչ մայր և ոչ ամուսին...

ՍԱՌԱ

Ես էլ այն եմ ասում, որ դու ինձ դժոխքիցը եկած ես համարել, աղջիկ չես համարել!... — չեմ գնալ, արա, ինչ ուզում ես մորթիր, կա՛ն չես քերթիր, չեմ գնալ... կ'գնամ ջուրը, ահա այն հորը կ'ընկնեմ...

ՉԱՅԵԱՆՑ

Ո՛հ Տէր Ազոբանձ! այսքան լըբութիւն, սպասեմ ինչ անեմ... Արիւնս պղտորել է, Սառա, լաւ իմացիր այս խայտառակութիւնը իմ ու քո մա-

հիցը յետոյ պէտք է լինի... բաւական է, ասում եմ, գնա! Տես (ձեռքը մէկնելով աթոռին):

ՄԱՐԻԱՄ

Սիմոն, զսպիր քեզ, կ'գնայ, առաջին անգամը չէ: Նոր ես տեսնում սրա անզգամութիւնը: Պէտք է կանչենք վերջապէս փեսային, սկեսուրը, նախատենք... Մենք էլ պետք է քիչ ճշմարիտը խօսանք, Սառան յիմար չէ, միթէ չ'գիտէ որ այս կատակ չի, կ'գնայ... սիրտը այրուել է, ծեծել են, ո՛վ զիտէ:

ՍԱՌԱ

Դու ինձ տեղ փաստարան մի լինիր! քեզ չեմ խնայում: Ես այնտեղ գնացողը չեմ: Չեմ, չեմ:

ՉԱՅԵԱՆՑ (յարձակուելով)

Դէ՛հ, որ այդպէս է... (Մարիամը մէջը ընկնելով):

ՄԱՐԻԱՄ

Սիմոն, Սիմոն, Աստուծու համար...

ՉԱՅԵԱՆՑ

Թող, թող, թէ չէ քո գլուխդ էլ կէս կէս կ'անեմ...

ՄԱՐԻԱՄ

Արա, առաջ իմը արա!

(Սիմոնը յետ է քաշվում):

ՍԱՌԱ

Թողէք, թող, սպանի ինձ:

ՄԱՐԻԱՄ

Լռիր զոնէ, անզգամ— Այ տղայ, խելքի եկ, մտածիր:

ԶԱՅԵԱՆՑ

Ոհ, անիրաւի ծնունդ!... էլ ոյժ չէ մնացել:

ՄԱՐԻԱՄ

Սիւնն, զնա միւս սենեակը, զնա...

ԶԱՅԵԱՆՑ (Նստում է սեղանի մօտ) զլուխը զնում սեղանի վրա և լալիս:

ՄԱՐԻԱՄ

Սառա, դու՛ զնայը՝ պէտք է զնաս: Դո՛ւ զիտես: Լաւ կ'լինի որ հօրդ օրը չ'սեւացնես, մօրդ քթի ծուխը վեր չ'անես, Սառա:

ՍԱՌԱ

Ի զուր տեղն ես խօսում: Եւ . . .

ՄԱՐԻԱՄ

Այ աղջկի տես քո հայրդ այն տեղն է հասել, որ պատրաստ է արիւն գցել, քեզ, աղջկի ասում եմ, մի հարցրու դեռ ժամանակ կայ, ասա...

ես զիտեմ, որ զնայու ես. եթէ սատանաներով լցրած լինի քո ամուսնու տունը, դարձեալ.:

ՍԱՌԱ

Ես ամուսին չեմ ճանաչում, ես կ'զնամ՝ կը խեղդուեմ!

ՄԱՐԻԱՄ

Մի մտիկ արա քո հօրդ, ձայն է մնացել փորումը, որ խօսայ: Խղձա մեզ: Տղամարդ տեղովք գետինն ես կոխել, արեւներս խաւարեցրել:

ՍԱՌԱ

Ես չեմ մեղաւորը... ես ի՞նչ անեմ:

ՄԱՐԻԱՄ

Սառա, եթէ քո հօր սէրը չ'ունիս, քո մօրը համար չես կատարիլ մեր ասածը, զոնէ քեզ վրա մտածիր... Հաւատա, Սառա, որ քեզ տանիցը դուրս կ'անի քո հայրդ, եթէ...

ՍԱՌԱ

«Եթէ»-ի բան չ'կայ, ես չեմ... չեմ զնայու. ահա այս ես, այն էլ նա... ինձ սպանի, մորթի, ինչ ուզում է անի.— դուք, որ ինձ օգնելու տեղ, իմ ցաւերս դարմանելու տեղ, ուզում էք ինձ հում ուտել, ուրեմն դուք էլ իմ ծնողներս չէք, ես կ'զնամ, կ'զնամ... այդ ես զիտեմ, ո՛ր: Ահա,

Հայր, եթէ կամենում ես, ինձ սպանիր! սպանիր, եթէ ձեռքը թոյլ կ'տայ, չի դողալ:

ՍԻՄՅՆԸ վեր է կենում ծունկ չոքում Սառայի առջևը:

Սառա, աղաչում եմ, քո սարի պէս Հայրդ քո առաջևդ առաջին անգամը իւր կեանքում ծընկաչոք աղաչում է... զնա... կրիր, ինչ զնում են շլինքիդ միայն հօրդ անարատ պատիւը, առանց այն շօշափուած, ցեխին մի արա հաւասար! Հայրական տունդ մի քանդիր! Սառա... երգվում եմ Աստուծու և Քրիստոսի միութիւնովը, որ ամեն բան կ'անես, եթէ ընդդիմանաս, եթէ չ'գնաս հէնց այս րոպէիս: Ես զարհուրում եմ ասել, Սամսոնի արևը վկայ, որ սրտիս մէջ, ինչպէս մի ծովի մէջ, կայ և անդին քար և զարշելի կենդանիներ: Ուրեմն, աղջիկս, խօսա... թող խօսքերս գործով չ'մեկնեմ:

ՄԱՐԻԱՄ

Ողորմած Աստուած... կակղել!...

ՍԱՌԱ

Հայր, խնդրում եմ, վեր կաց... ես կ'զնամ...:

ԶԱՅՆԱՆՅԸ վերկենարով համբուրում է աղջկանը:

ՍԱՌԱ

Երեսս կ'սեւացնեմ, կ'զնամ, իմ թքածս կ'լիւզեմ քո պատճառաւ, քո խնդրանքը Հայր...

ԶԱՅՆԱՆՅ

Հողիս...

ՍԱՌԱ

Բայց, ես կ'ամենայի, որ նա իր քաւթառ մօրը մի անգ թողնէր, դուրս անէր մի խօսքով իմ անիցս... այն ժամանակը, հաւատացէք, իմ ամուսնու կապը պիտի կ'պահիմ ձեռքիս և...

ՄԱՐԻԱՄ

Այդ նա կ'ա՛նի, ի՞նչ էս երեխայի պէս խօսում:

ԶԱՅՆԱՆՅ

Ուղիղ է: Նա չի անիլ... Բայց, դու, Մարիամ, զնա, Սառայի հետը միասին զնա, քո իմացածի պէս նրանց մի լաւ խայտառակիր, ասա ամեն բան ինչ կարող ես միայն թէ սկիսուրը վռնդելու մասին ոչինչ խօսք...

ՄԱՐԻԱՄ

Ես չե՞մ գիտում մի՞թէ:

ԶԱՅՆԱՆՅ

Մենք մեր ձեռքովը մեզ յարգանքից, պատուից կ'զցինք, եթէ այդպէս յիմարութիւն պատահի, — սկերուրը դուրս անել տանիցը, այդ է պակաս!

ՄԱՐԻԱՍ

Սառա, դու կարծում ես որ տանը մէջ դու
խրդ հանգստանայ, դուրսն էլ միւսնոյն կ'լինի՞: Ոչ,
որդի նրա անէծքը... Դու չ'պէտք է նրան որդու-
ցը բաժանես, նրան անէծքը երկինք կ'ծակի:

ՍԱՌԱ

Մայրիկ, լաւ գնանք միասին... գնանք, բայց
բոլոր ժամանակը դու պէտք է խօսաս,— ես չեմ
կարողանում երեւակայել մինչև անգամ թէ երեսիս
անունը շան կաշի եմ դնում, թէ ի՞նչ, որ յետեմ
գնում: Ես ուրիշ բան էի վճռել, բայց... հայրիկ,
քեզ խղճացի... դու էլ ինձ խղճա... տես, որ ես
այրուած սիրա ունիմ...

ՄԱՐԻԱՍ

Գնանք, սիրելիս:

ՍԱՌԱ

Մնաք բարև:

ՉԱՅԵԱՆՑ Ս. ձեռքիցը բռնելով:

Յուսով եմ, որդիս, որ միւս անգամ քո մեր
տունը եկած ժամանակը, ինքս իմ մէջս կարծեմ
թէ թագաւորի կին ես: Թող, որդիս, արտասուքը
քեզ խեղդի, միայն թէ պատիւդ անարատ մնայ,
յարգանքդ աւելանայ, որովհետև և անպատու

թիւնը և խայտառակութիւնը աւելի, քան կար-
ծում ես, սոսկալի բաներ են... Մի մոռանար...
Օգնի՛ր ինձ, օգնեցէ՛ք միասին բոլորեքեանքդ վերա-
կանդնեմք շոշափուած պատիւս... Գնա: Ես էլ
զնամ խանութս... Չ'մոռանաս, Մարիամ... գնա-
ցէք . . .

(Ամենքը դուրս են գնում:)

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

Բէմը՝ Սիմօն Չայեանցի առուն է: Սիմօնը նստած է.
Մարիամը մտնում է:

ՄԱՐԻԱՄ

Սիմօն, մի՞թէ այդպէս կարելի է. քանի որ էլ
3 օրից աւելի էլ, քո բերանդ հացի կտոր չի տե-
սել. ինչ որ այն ոտը կտարած, Աստուծու տարած
քո եղբօր մեծ որդին լուր բերեց) թէ իրան եղ-
բայրը փոխելէ դասատուներ) ճիշտ այն օրից...
չայ էլ չես խմել:

ՉԱՅԵԱՆՑ

Ապա, ի՞նչ հաց կուլ կերթայ կոկորդովս
երբ իմ աչքիս առաջին տեսնում եմ եղունգս
չ'արժող եղբայրս որդով բազդաւորվում է) իսկ
ես աղջկանովս արդէն անբաղդացել եմ... Մէկ էլ
այն, երբ երեւակայում եմ ինձ թէ ինչ կ'լինի օրս...
այսինքն... շատ անհամբեր սպասում եմ...

ՄԱՐԻԱՄ

Մամակ... Ա՛խ մի շուտ նամակ լինի... հան-
զըտանանք:

ՉԱՅԵԱՆՑ

Բաւական է այս կնօջը հետ երկու խօսք

խօսաս) որ սկսի լեզուին զօռ տալ: Աղջեկ, ինչո՞ւ
ես առանց մտածելու լեզուդ գործ ածում: Տես
ինչ ես խօսում: Ասում ես հանգստանանք: Այդ
ասելով ինչ ես ուզում հասկացած լինիս) որ
մենք) մի՞ զուցէ) նամակը ստանալուց կարող ենք
և անհանգստանալ... «Մեղայ Աստուծոյ» ասան ես...

ՄԱՐԻԱՄ

Մեղայ Գեղ) Սրբաբէջ լմ, կթէ մեղաւոր եմ...

ՉԱՅԵԱՆՑ

Ես ամենն ին չեմ անհանգստանում այդ կող-
մից) որովհետեւ ի՞նչ կայ:

ՄԱՐԻԱՄ

Գու ինձ ես ասում, այդպէս չէ: Լաւ: Իսկ
ինքզի ինձանից վաւթարն ես ասում: Գու չ'ասա-
ցիր թէ մասամբ ես այն պատճառով չեմ ուտում
հաց) որ Սամսօնի...

ՉԱՅԵԱՆՑ

Սու... ես կ'համարձակեմ այդքան տեղը յի-
մարութեան տալ զինքս: Կասկածել... Ես ասում
եմ թէ դրա... այսինքն իմ ախորժակը կապուե-
լու պատճառը այն փուչ եղբօրս...

ՄԱՐԻԱՄ

Լաւ... ասենք թէ այդպէս է:

ՉԱՅԵԱՆՑ

Ապա ուրիշ ի՞նչ է կարող լինել:

ՄԱՐԻԱՄ

Դէ՛հ դու ինձ այժմ սովորեցրու ինչպէս ա՛սեմս յայտնեմ քեզ իմ սրտիս տուածը, այսինքն, նամակի մասին ինչպէս խօսամ որ...

ՉԱՅԵԱՆՑ

Յիմար պառաւ, եթէ, խօսայը չ'զիտես, ուրեմն այսուհետեւ էլ մի իմացիր... — Իսկ ես կատակ չեմ անում! իմ կարծիքով... այսինքն ինչանից լինի կախուած այսօր ստանամ նամակ, վաղը թէ մի ամից յետոյ — մէկ է ես չէի ուզենալ զօր. որ այս ժամիս ինձ Սամսօնիցը նամակ բերէիր:

ՄԱՐԻԱՄ

Լաւ... հիմա եթէ կարելի է, ասա... ի՞նչ պատճառաւ չէիր ուզենալ, որ այս ժամիս դար նամակ... տես որ ինքզ էլ...

ՉԱՅԵԱՆՑ

Լռիր: Սա... լեզուդ յետ քաշիր: Այդպէս չէ:

ՍԱՌԱ (մտնելով)

Անիծուի՛ իմ ծնած ժամն էլ, օրն էլ: Չիմա ասացէք, դէհ ասացէք, հիմա էլ համոզե-

ցէք ինձ գնալ իմ գրող ամուսնու, ստիպեցէք, այ խելօք, անուաներիդ մէջեր դրածներ!

ՉԱՅԵԱՆՑ

Վայ, վայ, վայ... կրկին...

ՍԱՌԱ

Չեր զլուխը վայ տուեցէք, իսկ ես գնում եմ գնում եմ այս բոպէիս խեղդուելու:

ՄԱՐԻԱՄ

Սառա

ՉԱՅԵԱՆՑ (մտնում է)

Աղջիկ! խօսա, — խօսա տեսնեմ, այ անզգամ շուտ!

ՍԱՌԱ

Իմ մահիցը յետոյ լսեցէք ումից կ'կամե՛նար:

ՉԱՅԵԱՆՑ (կոկորդիցը բռնելով)

Խօսա, եթէ ոչ...

ՄԱՐԻԱՄ

Ատուած! վայ!

ՍԱՌԱ

Մեռայ, թող: (Չեռքիցը ազատուելով): Ազուում էք — սպանեցէք, բայց...

ՄԱՐԻԱՄ

Աստուած, Սիմոնի արարմունքը իրան առաջն
ես հանել!

ՉԱՅԵԱՆՑ

Սառա, դու կարծում ես կրկին պէտք է չո-
քեմի խնդրեմ! Այ անամօթ, այո՛: Ասա ասում եմ,
փախել ե՞ս, ինչո՞ւ:

ՄԱՐԻԱՄ

Սառա (ընկնելով Սառայի շինքովը) խօսա,
տես չարացած է!

ՍԱՌԱ

Դու հայր իմ (Մար.) Թող, տեսնեմ,—ինձ
ծնել ես, որ քո բնաւորութեան սևութիւնը, քո
սև մաղձը ինձ վրա թափե՞ս: Այո՞... Ինձ քո ա-
նէծքի աւարկան շինես իմացիր, որ Աստուած է
բերում քո արարմունքդ քո առաջդ, ինձ այտեղ
հասցնելով: Ինձ ի՞նչ: Թէկուզ ամուսինս մեռած
լինի...

ՉԱՅԵԱՆՑ

Մեռել է՞:

ՍԱՌԱ

Մի՞թէ դու այդպիսի արդար հոգի ունիս,
որ Աստուած քեզ այդքան խնայի: Ոչ...

ՉԱՅԵԱՆՑ

Սառա, հոգիս մարմնիցս բաժանեցիր, բաւա-
կան է: Ասա...

ՍԱՌԱ (նստելով)

Ես իմ տեղս հանգիստ վեր կ'ընկնեմ, ինձ
համար ամեն բան մէկ է դարձել, ինչ ուզում էք,
արէք: Ես միայն ձեզ կ'ասեմ այն, որ ձեր ընտրած,
մինչև երկինքը բարձրացրած փեսան, իմ... այսինքն
ձեր Սահականցը պատիւ է արել փախչելու...

Չ. } Փախել է:
Մ. }

ՉԱՅԵԱՆՑ

Սուտ ես ասում, անիրաւի աղջկի: Ո՞վ: Նա՞
փախել է (Սառային մօտենալով) ո՞ւր: Շուտ) եթէ
ոչ քո անպէտք հոգին վ'հանեմ, անառակ...

ՍԱՌԱ

Հրամայեցէք, կարգացէք: Ինձ վրա է զրու՞մ:
(Գրգանիցը հանում է նամակ)

ՉԱՅԵԱՆՑ

Սուտ է! քո միջնն է հնարած...

ՍԱՌԱ (կարդում է)

«Չորեկի արձան: Ես մօրս այնքան էի սիրում,
որ կարծում էի թէ միայն սպտանան է կարող

մեզ միմեանցից բաժանել... յատուկ այնպէս էլ եղաւ: Ես գնացի: Խնդրեմ ինձ չ'փնտուէք:»

Այս էլ նրա ձեռքը. «Մահակեանց» դէ՛հ! այժմ հանդատացէք!

ՉԱՅՆԱՆՑ

Անէ՛ծք: Անիծուէք դուք: Ո՛ւր է. մի շուն լեւնէր քեզ տեղ այստեղ հաչելիս, կատու լինէր, մուկը շինէր, իմ աղջկաս ձայնը չ'լսէի: Վայ, վայ, Սիմօն տղայ... որտեղ հասաւ բանը, ինչ ցեխ է դցում միանգամայն Աստուած ինձ: Դուք... Գէ՛հ դուքս կորէք, դուքս աչքիցս) — ձեզ ախոռում կապել, էշերին երանի ասել...

ՄԱՐԻԱՄ

Գնանք:

ՍԱՌԱ

Քո զլնւխդ առաջ վաջ տուր! (Դուքս է գնում Մարիամի հետը:)

ՉԱՅՆԱՆՑ

Անունս, պատիւս, յարգանքս, ծագումնս, ցեղս, ես ինքս — բոլորը սատանայի բաժին դարձաւ, Նայբանդ Գասպարի շարքն ընկայ: Այլ այստե՛հտե՛ս ապրելը ի՞նչ եմ անում: Աշխարհիս լեզուները տակիցը կարող եմ ազատուիլ: Եթէ հարստութիւնս մնսեմ, սրանց բերանը ծեփել կարող

եմ: Ի՞նչ բան ինձ կ'վերադարձնի իմ անարատ «աղա» անունս: Աղա... (վայրածիճաղ) սա երազ է՛: Աչքերդ լաւ բացիր, թշուառ կենդանի, տես ինչ խայտառակութեան ես հանդիպել, իսկ դու էն էիր փնտուում, ինչ էիր քեզ կարծում! . . . Գնամ ասեմ, շուտով խանութս փակեն, ծախտանն ինչ կայ, ինչ չ'կայ... ես այլ ևս տանից դուքս եկողը չեմ, 10 հաս քոփակ շներ կ'կապեմ դռանս, որ մանողին տեղնուտեղն թողին: Յաւիտեան պէտք է տանը նստեմ, ուրեմն, անպատճառ, ապառիկներս ասեմ թող ժողովի, հէնց այսօր... Վաղը կ'սկսեմ մարդիանց երես այլ ևս չ'տեսնել, ոչոքի չ'հրաւիրել, ոչ դուքս գալ, ոչ խօսալ, ոչ հաց... այո, եթէ որդիս, իմ միակ յոյսս չ'մնար, ես ինձ կ'սպանէի, սովամահ կ'անէի զինքս: Բայց... Աստուած, (չոքելով) Ողորմած Տէր, Արարիչ մեր, երեսդ մի դարձրու որդուցս) — ես եկեղեցի չեմ գնացել, զուցէ, ուզում ես ինձ պատժել... բաւական է, Տէր, այս մէկը որդուս միայն մի մոռանար: Մինչև որդուս մարդ դառնալը զալը ես տանս կ'աղօթեմ, իսկ նրա գալուցը յետոյ եկեղեցի էլ կ'չինեմ: Յրդվում եմ Քո զօրութիւնովդ, Աստուած քո առաջիկ...

ՄԱՐԻԱՄ (Մտնելով)

Աղօթում է... Սիմօն, Սամսօնիցը նամակ...

ԶԱՅԵԱՆՑ

Նամակ... սուր!

ՍԱՌԱ. (զռանը երեւում է)

ԶԱՅԵԱՆՑ

Սամսոնիցը) — (ուզում է բաց անել)... Ոչ, չեմ կարողանում... (սպասում է) բանամ:

ՄԱՐԻԱՄ

Այ տղա, շուտ մի բաց արա...

ԶԱՅԵԱՆՑ

Սաս.. կորէք մարդու ձայն չ'լսեմ! Այն... Սառա!

ՍԱՌԱ. (մտնելով)

Ի՞նչ ես ուզում:

ԶԱՅԵԱՆՑ

Առ, միայն մարդավարի կարգա! (տալով Սառայի ձեռքը)

ՄԱՐԻԱՄ

Ինքը չէ վստահանում կարգալ, զեռ խօսում է...

ԶԱՅԵԱՆՑ

Շուտ...

ՍԱՌԱ

Ահա...

ԶԱՅԵԱՆՑ

Ո՞վ է դրողը...

ՍԱՌԱ

Գրողը... իմ հօրեղբայրը, Ղազար Զայեանց. այնպէս է:

ԶԱՅԵԱՆՑ

Լաւ... սխիբ... Շուտ:

ՍԱՌԱ

«Սիրելի եղբայր) իմ որդի Լևոնը փոխել է դասատունը) իսկ ինչ կ'վերաբերի ձեր Սամսոնին ահա ինչ եմ կարող ձեզ ասել. ես այսօր գնացի զիմնազիան»

ԶԱՅԵԱՆՑ

Վայ.

ՍԱՌԱ

«Մի թուղթ առին ինձ, որը և կ'ինդրեմ ձեզ կարգալ:» Ահա, «Սշակերտ Ս. Զայեանցը շատ լաւ էր սովորում...»

ԶԱՅԵԱՆՑ (ծիծաղելով)

Լաւ! Աստուած!

ՍԱՌԱ

«Ամբողջ տարին) բայց...

ԶԱՅԵԱՆՑ

Մահ!

ՍԱՌԱ

Սպասիր, բայց որովհետև բոլոր ուսուցիչների միաձայն խոստովանքները և նրա նախանձոտ, նենգ և ոտխ բնաւորութեան մասին յայտնած կարծիքները և բացի այդ իր դասատան աշակերտների 5 անգամ տարուայ մէջ, զանգատները մենք առինք աչքի առաջ, այդ պատճառաւ, մենք ուսումնարանի վարչութիւնը կամենալով ազատ պահել այդպիսի սաներից ուսումնարանը, վճնդում ենք Ս. Զայեանցին: (Թուղթը գնում է գրպանը):

ԶԱՅԵԱՆՑ

Արակ, Սամսոն! տուէք ինձ իմ Սամսոնս, վճնդել են... ես կորայ,— քրիստոնեայ աշխարհ, ես կորայ... դէհ բաւական է, բաւական է լսել... Այ կին, աղջիկ, իմ Սամսոն, այժմ զնացէք, զժողովրդ բաժին դարձէք, սատանաների թագաւորները թող ձեր գլխումը բուն զնին... իսկ, ես, ինձ... Ահա իմ գօտիս... Այժմ ազատ եմ զործելու, զուրս, զուրս էլէք, կայծակ կ'թափեմ գլխներիդ! ձեր պատճառաւ, սատանայի ցեղ, ես կորչում եմ...:

ՍԱՌԻԱՍ

Ես չեմ զնալ... ի՞նչ ես անում, անաստուած!

ԶԱՅԵԱՆՑ

Կորէք, (դէպի դուռը մղելով), արիւն կը գցեմ...:

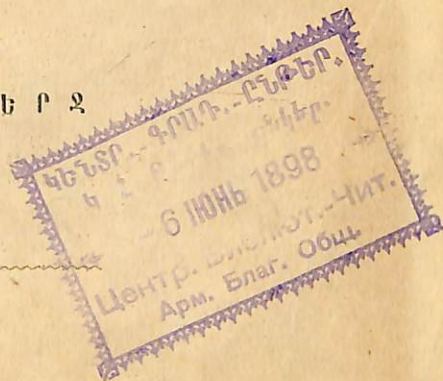
Մ. } Օգնութիւն, ծառաներ... հարեաններ...
Ս. } (վազում են դուրսը):

ԶԱՅԵԱՆՑ (դուռը կողպելով)

Այժմ... Աստուած, տար ինձ, ես դալիս եմ համարձակ ֆո մօտը, ուր կ'կամենաս, ուղարկիր... Ստեղծող! կարծում ես... ես կ'ազօթեմ՝ այո՞... Ես ուրախ եմ որ Գու, վերջապէս ինչ ուզում ես արա... (գօտին անցկացնելով շինքովը՝ մի ծայրը տանում է՝ ոտին վրա փաթաթում) Անունս, պատիւս կորցնելուց յետոյ (ձգում է) ես էլ... (վայր ընկնում):

(Ազմուկ դռան յետը):

Վ Ե Ր Զ

Հեղինակը յայտնում է իւր խորին շնորհա-
կալութիւնը մեծ. պ. պ. բաժանորդներին և
խնդրում է ներողութիւն մի անզամից բոլոր խոս-
տացածր հասցնել ջկարողանալու համար:

Մա կ'շտապի հետզհետէ հրատարակել և
հասցնել բոլորը:

11432

2013

